

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

OKTOBER 6 • 99

Unionsregenternas myntning i Sverige före 1448

Svartsjödalern 1542

Pris 20 kr

AUKTION 60

BYGGET, Norrlandsgatan 11, 4 tr • Lördagen den 13 november 1999

SVERIGE. Betydande samling vikingatid och medeltid med bl. a. VIKINGATIDA
GOTLÄNSK GULDBRAKTEAT **RRRR**;

Olof Skötkonung; Anund Jakob; Erik Knutsson, Nyköping **RRRR**.

Komplett serie Hertig Johans och Karls blodsklippingar 1568.

Specialsamling Johan III med bl.a. 4 daler u.å. **RRRR**. Ett antal Vasadalrar i topp-
kvalitéer; daler 1597 **R**; riksdaler 1633 **RR**, Karl XI, dukat 1667 **RRRR**.

Sista delen av K.O. Algårds raritets- och praktsamling: KARL X GUSTAV,
dukat 1658 **RR**, KARL XI, dukat 1675 två varierade ex. **RRR**, **RR**;

FREDRIK I, dukat 1725 **RR**, 1735 **RR**; ADOLF FREDRIK, dukat 1766 **R**;

GUSTAV IV ADOLF, dukat 1793 **RR**, 1794 **RR**, 1798 **RR**;

1804 Dalarna (kval. 0); KARL XV, dukat 1867 "TS" **RR**.

Ett flertal äldre markmynt i toppkvalité.

BETYDANDE SAMLING SVENSKA GULDMEDALJER

Bättre danska sedlar Utländska guld- och silvermynt Antika mynt Ordnar

Katalog erhålles enklast genom insättning av kronor 150:– på postgiro 3003-1

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Norrmalmstorg 1, 1 tr.

103 94 Stockholm

Tel: 08-10 10 10 • Fax: 08-678 77 77

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérsgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00

Fax 08-667 07 71

E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5428
114 84 Stockholm
Tel 08-5195 5300
Fax 08-411 22 14

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O. Lagerqvist
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:

Frédéric Elfver
Tel 08-660 25 46
0704-13 87 55
(kvällstid och helger)

Prenumerationer:

Pris 160 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:

Masterprint
Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Program

Svenska Numismatiska Föreningen: *Banérsgatan 17 nb. Buss nr 4, 44; T-bana Karlslan.*
Kungl. Myntkabinettets hörsal: *Slottsbacken 6. Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.*

27 nov 9.00-15.00. **KMK.** Myntmässta. Samarrangemang SNF, SMF och KMK. Entré 30 kr.
9.00-15.00. **KMK.** Lovisa Ulrikas bibliotek. Visning av auktionsobjekt.

16.30-19.00. **KMK.** SNF:s auktion med huvudsakligen objekt ur Svenssons samling (svenska mynt, sedlar, medaljer och polletter).

19.30. Middag på Myntkrogen à 195 kr (toast Skagen toppad med löjrom, kalvmedaljonger med salviafrästa champinjoner, vit portvinsås, hasselbackspotatis, kaffe, liten dessert) exkl. dryck. Anmälan obligatorisk senast måndag 22 november till Elver Duve-lius, SMF, tel. 08-673 34 23 eller Torbjörn Sundquist, SNF, tel. 08-5195 5335 dagtid.

15 dec 18.30. SNF:s julfest. Banérsgatan 17 nb. Kaffe och frågesport. Ta gärna med priser till lotteriet.

Svenska Numismatiska Föreningen

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

Internet hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

Kungl. Myntkabinettet

Utställningar: Tisdag – söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.

Hemsida: www.myntkabinettet.se

Innehåll SNT 6 • 99

Sid

Unionsregenternas myntning i Sverige före 1448	124
Smith, Lars Olsson, grosshandlare i Stockholm	131
Myntsport från Blekinge	132
Salvatorsdalern från Svartsjö 1542	133
Grekiskt provmynt av Léo Holmgren	134
Hårdkört växel i Ryssland	134
Sågen vid Nattviken	134
Henning Rydén – en svensk medaljkonstnär i USA	136
Spekulation i arbetares välfärd – Korsnäs Arbetareförenings Aktiebolag	137
Vattenmärkesprov som utställdes 1866	138
När sedlar fungerade som omslagspapper	138
Polletter från Norrtälje Badrestaurant	139
Myntklenoder	139
Skattkammaren. Silverpenningens berättelser. 2	140
Frågespalten	141
Utställning	141
Föreningar	141
Personalia	141
Pressklipp	141
Lösning på Numismatiskt korsord 3	141
Auktioner & Mässor	142

Omslag

Föremål ur Sven Svenssons samling som kommer att säljas på Svenska Numismatiska Föreningens auktion den 27 november 1999. Bakre omslag: 100 riksdaler banco 1854. Originalstorlek 155 x 96 mm. Sedeln kommer också att säljas på auktionen. Foto Jan Eve Olsson, KMK.

Unionsregenternas myntning i Sverige före 1448

Av Bengt Hemmingsson

Under 1997 firades sexhundraårsminnet av Kalmarunionens tillkomst. Den mest påtagliga manifestationen av detta jubileum utgjordes av en imponerande nordisk vandringsutställning, bl. a. på Kalmar slott.

I den utförliga utställningskatalogen, anmäld i SNT 1997:3 av under-tecknad, behandlas även den tidiga unionsmyntningen (t o m Kristoffer av Bayerns regering)¹. Då framställningen däri för Sveriges vidkommande – Erik av Pommerns Åbo-myntning undantagen – är tämligen kortfattad, skall här göras ett försök att närmare belysa periodens myntning.

Myntningen före 1405

Det har allmänt antagits att det inträtt ett uppehåll i myntningen i Sverige efter Albrekt av Mecklenburgs avlägsnande från landets tron år 1389². Först ca 1405 skulle den ha återupptagits, endast ett par år efter det att det danska myntväsendet reetablerats, i sin tur baserat på det lybska. Det skriftliga källmaterialet antyder emellertid att den svenska myntningen pågått utan längre avbrott. I en förlorad handling, daterad den 29/10 1389, har Albrekts fogde i Stockholm, Herbert Köningsmark, behandlat frågan angående mynt samt myntare i staden.³ Skrivelsen har således upprättats långt efter det att Albrekt tillfångatogs av Margareta, vilket skedde i samband med slaget vid Åsle nära Falköping (den 24/2).

De mecklenburgska hövitsmännen höll Stockholm åt Albrekt även efter det att Margareta erövrat praktiskt taget hela Sverige. Genom belägringen 1391 avskars staden, vilken därefter måste försörjas sjövägen. Den 21/12 1391 omnämns Berend, myntare i Stockholm, i ett fastebrev rörande egendom i Skånela socken i Uppland, som blivit upplåtna till framlidne drotsen Bo Jons-son (Grip).⁴ Möjligen är Berend identisk med en Bernhard von Roderlo, som den 27/11 1379 kallas "stadzens myntare" i Stockholm.⁵

Tideke "silybrännare" i Stockholm bevitnar en handling år 1394; bl a Stiernstedt nämner honom som möjlig myntmästare. En Tideke

myntares hustru Katarina nämns år 1438 i ett sådant sammanhang, att det kan antas att hon då var änka. Möjligtvis föreligger en identitet mellan de två Tideke.⁶

Efter upprättandet av traktaten på Lindholmen den 17/6 1395 försattes kung Albrekt och hans son, hertig Erik, på fri fot bl a mot att de vendiska hansestäderna fick Stockholm i besittning såsom underpant. I det fall att Albrekt ville återfå staden, skulle han inom tre år ställa 60.000 lybska mark till panthavarnas förfogande. Städerna skulle förse Stockholm med en garnison soldater, vilken i sin tur skulle försörjas av Margareta och Albrekt med 2.000 respektive 1.000 lybska mark årligen; den senare fick dock uppskov med betalningen. Trots upprepade påminnelser betalade dock Margareta inte annat än smärre belopp för garnisonens underhåll.⁷ Befälhavaren Albrekt Russe tillskrev därför hansestäderna den 9/1 1398, dels med begäran om entledigande, dels med klagomål över att drotningen ej i tid låtit betala av henne utlovade medel. Russe hade därför varit tvungen att "finera myntet" (gelt finieren). Vad som menas med detta uttryck är inte entydigt. Möjligtvis avsåg Russe en omsmältning av mynt för att prägla nya, jfr tyskans "finieren" = "affinieren".⁸

I september 1398 kom Margareta äntligen i besittning av Stockholm. Hon var själv närvarande vid överlämnandet av staden.⁹ Ett knappt år senare, den 19/5 1399, nämns i ett brev en betalning av 200 mark svenska penningar, "sådant mynt som nu i Stockholm myntas, och nu i riket Sverige gängt och gävt är". I januari samma år omtalas en betalning i "Stockholms mynt".¹⁰

De mynt som avsågs var dock troligen brakteater. I ett brev av den 31/10 1405 talar nämligen om 60 mark svenska penningar "i detta nya k. Eriks mynt, som i Stockholm slås och gängt och gävt är i Sverige". Den 7 och 9/11 samma år preciseras det närmare i två brev såsom "detta stora och nya myntet k. Eriks"¹¹. Det måste således ha rört sig om Erik av Pommerns örtugar, som för första gången träder fram i det skriftliga källmaterialet.

Örtugmyntningen i Stockholm och Västerås

Några skattfynd som närmare kan belysa örtugmyntningens kronologi under Erik av Pommerns regering är vi tyvärr inte i besittning av. Vi är således hänvisade till typologiska jämförelser, stampkopplingar samt undersökningar av halt och vikt. Då det rör sig om ett ganska omfattande myntmaterial, vilket delvis är i dåligt skick (Eriks örtugar cirkulerade länge och är ofta beskurna), så har dock några större detaljstudier inte utförts av forskningen.

Intill dess att någon tar itu med detta tålamsprövande arbete, får vi därför nöja oss med att göra vissa generella iakttagelser och antaganden. Det skriftliga källmaterialet ger härvidlag vissa indikationer, särskilt beträffande finviktens utveckling.

Eriks äldsta stockholmstyp, vilken präglats från och med 1405, är sannolikt den som bildmässigt ansluter sig till Albrekts örtugar. Den har ett krönt, framvänt huvud på åtsidan samt kungatiteln ERICUS REX. Frånsidan uppvisar ett unikt E på kors och myntortsbeteckning (fig. 1). Efterföljande typ är 1400-talets i särklass vanligast förekommande örtug, vilken följaktligen präglats under lång tid och i stora mängder. Den uppvisar som åtsidesmotiv en trekronorssköld lagd på litet kors samt kungatiteln ERICUS REX D(aciae) S(ucciae) N(orvegiae). Frånsidan är oförändrad (fig. 2). En mängd initial- och bитеcken förekommer på dessa mynt; kors, ros, ring, treklöver eller lilja i olika kombinationer. Möjligtvis indikerar dessa tecken olika emissioner.

Inledningen av myntningen av typ 2 är svår att närmare tidsfästa. Den 22/1 1416 talar dock i en handling om en betalning av 30 mark svenska i "det nya myntet, så att örtugen går för åtta små penningar". Den 20/6 1419 nämns en likvid av 50 mark svenska penningar i "det nya myntet".¹² Någoting måste således ha hänt med myntet innan den förra tidpunkten. Det vore inte ologiskt att sätta notiser i samband med en introduktion av typ 2, som således skulle ägt rum ca 1415; antagandet kan åtminstone tjäna såsom arbets-hypotes tills vidare.

Hildebrand och Lagerqvist sär-

Fig. 1-3. Erik av Pommern. Örtugar. Stockholm (LL 1a, 2b resp. 3).

skiljer såsom en egen typ en snarlik örtug, där sveaskölden dock saknar det underliggande korset. I övrigt är detta mynt av en väsentligt grövre stil, med klumpigt graverade myntbilder och inskrifter (fig. 3). Hildebrand antyder att medelvikten är något lägre än för föregående typ (1,0 mot 1,18 g), men detta förhållande återstår att slutgiltigt fastställa. Han antog vidare, att typen med sveasköld utan kors var äldre än den med. Samma antagande gör Lagerqvist 1961, i anledning av upptäckten av en möjlig stämpelkoppling mellan Eriks och Kristoffers örtugar. Nils Ludvig Rasmusson hade dock i föreläsningar över Sveriges mynthistoria anfört en avvikande uppfattning, i det att han ansåg att örtugan utan kors var Eriks yngsta. Skälet till detta är att initialtecknen på dessa mynt endast är av ett slag, nämligen stjärna, vilken återkommer på Kristoffers örtugar. Typen med sköld på kors (typ 2) har däremot även bitecken av samma slag som på Eriks äldsta typ, den med krönt huvud.¹³

Introduktionen av de sämre utförda mynten kanske kan sättas i samband med 1430-talets politiska händelser. Engelbrektsfejden bröt ut vid midsommartiden 1434, då den lilla träfästningen Borganäs vid Dalälven i trakten av Borlänge stormades och brändes ner. Därefter intogs i rask takt slotten i Köping och Västerås. Det var inledningen till en lång rad politiska förvecklingar, vilka utmynnade i att Erik av Pommern slutligen avsattes 1439.

Stockholms stad övergick i upprorsstyrkornas kontroll i januari 1436, medan slottsgarnisonen inte kapitulerade förrän i november samma år. Däremellan hade den nya regeringsmakten med Karl Knutsson (Bonde) i spetsen hunnit med att utfärda ett privilegiebrev till staden, vari det borgerliga självstyret inte bara fastställdes utan även utvidgades. Bland annat framgår detta av en bestämmelse, som innebar utlovad rätt för stadens styresmän att kontrollera det i Stockholm slagna myntets halt. Efter det att "herrsskapet" och riksrådet enats om föreskrifterna för myntet, "då skall det sättas borgmästarna och rådet i händer i Stockholm, att de må det så styra och förvara, att det bliver som det upplagt varer".¹⁴

Vi kan således anta, att myntningen har fortsatt även under de oroliga åren. Sannolikt skedde den i Eriks namn under den tid som han formellt fortfarande var svensk kung. I urkunderna talas nämligen om betalningar i "Stockholmskt mynt" vid ett flertal tillfällen under åren 1435-40.¹⁵

Vi känner till var myntverket i Stockholm var beläget år 1433, nämligen i den norra delen av nuvarande Prästgatan, på andra sidan Storkyrkobrinken. Den kallades senare för Helvetesgränd, eftersom bödeln från 1490-talet hade sin hemvist där. Ännu år 1498 kallas den dock för "gatan till Myntet". Någon gång under Heyne van Nadelwijks långa myntmästartid (ca 1434-64) flyttades myntverket till hans bostad i kvarteret Cassiopeia vid Skärgårds- och Kindstugatorna.¹⁶

En följd av Engelbrektsfejden blev dock ett generellt gynnande av städernas svenska befolkning på bekostnad av deras utländska element. Stadslagens bud om tudelning av nationaliteterna skulle nu verkställas, bl.a. skedde vissa personförändringar i Stockholms stadsråds styrelse utan att man avvaktade ämbetsårets utgång.¹⁷

Detta kan även ha inverkat menligt på myntverkets bemanning. Vi vet ju att man hämtade kompetent personal från utlandet under Erik av Pommerns regering. Senast 1415 har myntmästaren, sedermera borgmästaren Hans Myntare ersatts av Rolf Comhaer, tidigare verksam i Lüneburg. Comhaer avgick från denna post redan 1416, då han återvände till Tyskland. Från 1421 var han dock åter verksam i Stockholm. Han efterträddes av nederländaren Arent van Bomblen ca 1427, och 1434 uppträder landsmannen Heyne van Nadelwijk för första gången i källorna såsom innehavare av myntmästarämbetet. Den sistnämnde tillhörde sannolikt de unionsvänliga i staden, eftersom han senare bl.a. företrädde de danska kungarna vid diplomatiska uppdrag.¹⁸

Det ligger således nära till hands att förknippa den stilmässiga nedgången i Stockholmsörtugarnas utförande med de politiska oroligheterna under 1430-talets senare hälft. Utländsk myntpersonal kan ha flytt undan stridigheterna eller uppmuntrats att lämna sina ämbeten till förmån för inhemska, mindre skickliga ersättare.

Ett liknande mönster kan också spåras i Västeråsörtugarnas utförande. Av typologiska skäl kan vi anta att örtugmyntningen på denna ort igångsattes senare än i Stockholm. På Västeråsmynten ansluter nämligen bildschema och titulatur till Stockholmsörtugarnas typ 2. Åtsidan uppvisar en trekronorssköld, lagd på ett litet kors eller utan kors (fig. 4-5), med den längre kungatiteln ERI-CUS REX D S N eller varianter därav. Frånsidan uppvisar ett krönt A (Aros), jämte myntorts-beteckning

Fig. 4-7. Erik av Pommern. Örtugar. Västerås (LL 4. 5a, 6a resp. 7).

(AROS, AROSIE respektive WES-TEARS eller varianter därav).¹⁹

Även Västeråsörtugarna degenererar stil- och inskriftmässigt. De förmodade senare varianterna uppvisar en smått förvirrad kungatitel (IRX ERICUS IRX eller REX REX ERICUS, fig. 6).²⁰ Till gruppen hör även en ytterst sällsynt typ med bokstaven A lagd på kors med lång huvudarm; möjligen rör det sig om ett Ave Maria-monogram (fig. 7).²¹

Västerås slott intogs ju som nämnts i ett tidigt skede av fejden. Staden blev under de följande åren skådeplats för ett flertal sammandrabbningar, även i samband med interna uppgörelser inom de upprorskas led.²² Myntningen i staden är dock inte på något sätt skriftligt dokumenterad under Erik av Pommerns regering, utan vi är helt hänvisade till myntens vittnesbörd. Det är frestande att även här förknippa den stilmässiga nedgången med upprorsåren.

Erik/Kristofferhybrider

I det kända myntmaterialet ingår även en del präglingar, vilka får betraktas som irreguljära sätillvida att de tillverkats med stampar som normalt sett inte hör ihop med varandra. Bland dessa kan nämnas en örtug av Eriks vanliga Stockholms-typ, men som av misstag försetts med kungens namn och titel på båda sidor.²³

Den intressantaste bland dessa präglingar är emellertid en förmodad stampkoppling mellan Eriks Stockholmsörtugar och Kristoffer av Bayerns dito (fig. 8). Den omnämns faktiskt för första gången i samband med publiceringen år 1928 av L.E. Bruuns samling, vilken är deponerad på Fredriksborgs slott i Danmark. Ett exemplar av denna sällsynthet finns nämligen (vilket hittills inte uppmärksammats) katalogiserat under nummer 11 264. I katalogtexten anges dock klart att fränsidesbilden uppvisar ett "bakvänt" uncialt C. Exemplet stammar ur Bille-Brahes samling. Typen publicerades mer ingående av Lars O. Lagerqvist i NNÄ 1961, efter det att en privata samlare föresvit ett exemplar på Kungl. Myntkabinettet. År 1974 framkom ytterligare ett exemplar, vilket enligt uppgift härstammade ur ett baltiskt fynd. Myntet, vilket var stampidentiskt med det tidigare publicerade, förvärvades av KMK.²⁴ Det visar sig dock, att det redan år 1963 hade sålts ett exemplar ur Sven Svenssons samling, utan att det upp-

Fig. 8-9. Örtugar, Stockholm.

Hybrider: åtsidor med Eriks namn och titel; fränsidorna med bokstaven C ("Christopherus").

märksammats vid katalogiseringen. Det såldes igen på Myntgalleriets auktion 2, 1994 (nr 67). Nyligen framkom ett femte exemplar på samlarmarknaden, vilket avbildas här intill. Dess tidigare ägarhistorik är okänd.

Svenssons exemplar har en åtsida som är stampidentisk med de övriga kända mynten. Fränsidan – med ett uncialt C på kors – är dock präglad med en tidigare okänd stamp. Frågan är dock, om det rör sig om en "riktig" hybrid, eller enbart ett misstag från gravörens sida. Vad som talar för det senare alternativet, är att samma fenomen – ett uncialt C i stället för ett E på kors – förekommer på Eriks äldsta typ, den med ett krönt huvud på åtsidan (fig. 9). Ett hittills unikt

exemplar utbjöds på en auktion 1992, återigen utan att det uppmärksammades efter förtjänst. Frédéric Elfver och Anders Frösell påpekade dock existensen av myntet i sitt bidrag om 1400-talet i jubileumsskriften NM XL.²⁷ Författarna framhåller här möjligheten av att det i båda fallen rör sig om en ren felgravering. Lagerqvist kunde inte finna något Kristoffermynt som var stampidentiskt med den av honom undersökta hybriden. Jämförelse gjordes då med KMK:s samlingar och samtliga publicerade exemplar.²⁸ En förnyad genomgång bör dock göras, mot bakgrund av den nya stampkombination som representerades av Svenssons exemplar. Innan detta är gjort, kan frågan om gravören gjort misstag eller ej inte anses avgjord.

Kristoffers Stockholmsörtugar

Kristoffer av Bayerns äldsta stockholmspräglingar är vid en hastig betraktelse förvillande lika Eriks typ 2; då och då hittar man också felbestämda exemplar i auktionskataloger eller hos mynthandlare. Åtsidans kungatitel skiljer sig dock – KRISTOFER REX (S) – likväl som fränsidesbilden, vilken utgörs av ett uncialt C istället för E lagt på kors. Åtsidans sköld är vanligtvis lagd på ett litet kors. På ett fåtal kända exemplar saknas dock korsarmen (fig. 10-11).

På en fränsidesstamp har gravören utelämnat det lilla korset (fig. 12). Även denna typ är ytterst sällsynt; de tre kända exemplaren finns i Köpenhamn (ex Thomsen 11657) och Helsingfors (Antell 347 samt fynd från Oravaisensaari; vänligen meddelat av Kjell Holmberg).

Kristoffers yngsta örtug har antagits vara den som typmässigt ansluter sig till efterföljarens – Karl Knutson – präglingar. Fränsidan uppvisar nämligen ett versalt K mellan ringar (fig. 13). Typen är väsentligt sällsynnare än Kristoffers tidigare mynt, varför vi kan anta att den präglats i relativt små mängder, kort före Kristoffers plötsliga bortgång i början av januari 1448.

Fig. 10-13. Kristoffer av Bayern. Örtugar, Stockholm (LL 2c. 3, 4, resp. 5).

Brakteatmyntningen

Vid sidan av örtugmyntningen har sannolikt präglingen av brakteater förtgått. I sin grundliga studie av de senmedeltida penningarna har Brita Malmer daterat vissa brakteater med dels krönt framvänt huvud, dels krönt A eller S till den tidsperiod som här behandlas. Även Malmer anser att hennes undersökning pekar på, att präglingen av i varje fall småmynt varit inställd i Sverige från 1370- eller 1380-talet, "i två, tre eller flera decennier". Å andra sidan konstaterar Malmer att det skriftliga källmaterialet pekar på att "nu icke identifierbara myntgrupper förekommit i mellanperioden".²⁹

De första brakteaterna i det bevarade myntmaterialet som producerades efter det antagna präglingssupphället skulle enligt Malmer vara dels dylika med krönt, framvänt huvud av relativt grovt utförande (av Malmer betecknade KrH YIIc och IId), dels mynt med krönt A eller S (KrA YI; KrS YI-II; fig. 14-16). Grupperna dateras förslagsvis till 1410- eller 1420-talen. Några grupper av mynt med samma motiv, men varierande utförande, dateras till 1430-talet och följande decennier (KrH YIa-d, IIa-b; KrAYIIa, III).³⁰

Malmer konstaterar dock sammanfattningsvis, att 1400-talsbrakteaterna är svårdaterade. Myntgrupperna är mindre och mer heterogena än sina motsvarigheter från 1300-talet och de få depåfynden är kronologiskt svårtolkade.³¹

Myntorterna för de nämnda brakteaterna torde vara Stockholm för de med krönt, framvänt huvud och Västerås för krönt A i enlighet med örtugmyntningens bildschema. Mynten med krönt S kan vara präglade i Söderköping. Staden är ju belagd såsom myntort under senare delen av 1300-talet och år 1453 nämner Karl Knutsson i en stadga om mynt och tull, att han "wilia hafwa myntara" i bla Söderköping.³² Vid ett möte i Tälje år 1493 talas det om att "rikets mynt(hus) åter må komma till Söderköping, såsom det under gången tid varit", vilket ju utgör ytterligare en bekräftelse på att myntning bedrivits i staden.³³

Brakteatmyntning har dock med all sannolikhet bedrivits även i den finska riksdelen. Pekka Sarvas identifierar en grupp brakteater – han förtecknar 68 exemplar – med bokstaven A inom slät ring, vilka uppen-

Fig. 14-17. Exempel på brakteater som präglats under den här behandlade tidsperioden. Myntorter: Stockholm (14), Västerås (15), Söderköping (16) resp. Åbo (17).

barligen präglats i Åbo (fig. 17).³⁴ Detta för oss in på myntningen i den östra delen av unionsriket.

Åbomyntningen

Åbomynten nämns första gången i de skriftliga källorna den 26/3 1412. Då talas det om en betalning som skall göras i Stockholm, "i Åboska mynt, så goda att tio mark gör en lödig mark".³⁵

Synbarligen är det så, att det i Åbo slagna myntet accepterats till en sämre kurs än det som slogs i det egentliga Sverige, där relationstalet var 1:8 mellan mark lödig och mark penning. Frågorna kring myntförhållandena i Finland under Erik av Pommern har utretts av Pekka Sarvas.³⁶ Förklaringen till kursskillnaden är den, att man i Åbo präglat mynt baserade på den livländska artigen, vilken länge cirkulerade till en kurs av 6 svenska penningar. Det finska myntet kom att kallas "abo" (jfr benämningen "reflisch" på de livländska präglingarna).³⁷ Abons kurs gentemot det svenska myntet synes dock ha sviktat på ett tidigt stadium. Redan år 1414 talas i ett kungligt brev till Finland om att "det första myntet skall gå (för) 6 penningar som det först gick".³⁸ I en förordning utfärdad 1436 omtalas Åbomyntet, och man hänvisar till en kurssänkning som inträffat sju ton år tillbaka, dvs år 1419. Innan dess gick "Aboscer penningen" för sex små penningar och fyra gjorde fullt ett öre. Därefter skulle de emellertid gå för fyra penningar, så att sex gjorde ett öre.³⁹ Samma kurs för abon nämns i drottning Filippas myntkonvention med de vendiska hansestäderna av den 8/10 1424.⁴⁰

En "abo" kom senare i Sverige att beteckna ett fyrapenningstycke eller en halvörtug i allmänhet. Det framgår bland annat av en räkenskap från Stockholms myntverk, hänförlig till åren 1479-81. Däri talas om leveranser av silver till prägling av "articher", "abow" och "pennegen".⁴¹ Då 1478 års myntordning omfattade "örtugar", "fyrpenningar" och "små penningar" står sammanhanget klart.⁴²

Abon existerar i tre huvudtyper, varav den förmodat äldsta (finvikt 0,56 g) endast är känd i ett exemplar (fig. 18).⁴³ De två andra typerna har tidigare kallats sex- respektive fyrpenningar (fig. 19-20). Det troliga är att de båda utgör olika emissionsstadier i abomyntningen. Haltanalyser utförda av Sarvas (1981) visar nämligen att de båda typerna har ungefär samma finvikt (0,46 respektive 0,44 g).

Förutom abon präglades ju även örtugar efter svensk myntfot i Åbo. Sarvas menar, att myntningen i början endast omfattade abon och brakteater (med A inom slät ring, se ovan) och att man först senare började präglade örtugar (fig. 21).⁴⁴ Det är möjligt att så är fallet. Först år 1417 finner vi nämligen en skriftlig notis som troligen kan kopplas samman med örtugmyntningen. Då nämns ett belopp om "120 mark svenska i åboska mynt, så gott att åtta mark svenska gör fullt en lödig mark".⁴⁵ Här talas det ju om mark svenska, till en kurs om 1:8 – jämför den tidigare notisen från 1412 om Åbomynt till kursen 1:10 – vilket ju motsvarade kursen för Eriks svenska örtugar.

Fig. 18-20. Erik av Pommern. Åbo, "abor" (LL - ; 9b resp. 10).

Hur länge myntverket i Åbo varit verksamt under Eriks regering är omöjligt att fastslå. Åboska mynt, Åbopenningar och mark åboska nämns flitigt i källmaterialet från 1420- och 1430-talen.⁴⁶ Möjligen har myntningen pågått utan längre avbrott, eftersom ju örtugmyntning även utförts i Åbo för efterföljaren, Kristoffer av Bayern (fig. 22).

Penningbeskattning och myntpolitik

Som främsta orsak till 1434 års uppror nämner de samtida källorna de kungliga fogdarnas grymheter och övergrepp. Karlskrönikan anför vidare, att bönderna tvingades betala rikets skatt i reda penningar, vilka fördes till Danmark. Kungen försämrade myntet och orsakade med sin skattepolitik även penningbrist i landet. Krönikan beskriver också, hur fogdarna undervärderade böndernas varor och mätte för en mark det som var värt tre.⁴⁷

Krönikans skildring är givetvis en del i unionsmotståndarnas propaganda. Klart är emellertid, att såväl Margareta som Erik av Pommern sökt att öka skatteintäkterna i form av penningar. Redan den 24/10 1389 beslöt drottningen tillsammans med rådet att en gård skulle utgå över hela riket med en svensk mark av varje bonde eller landbo. Denna skatt har några år senare följts av den sk femtonmarkshjälpen, tillkommen "för rikets fall och örlogs skull", vilken i sin tur nedsattes till 10 mark år 1396. År 1403 avlystes den helt, samtidigt som skattesystemet omdanades. Även i fortsättningen tillförsäkrade sig kronan inkomster i kontanta medel, som disponerades för den centrala statsmaktens utgifter. Vidare lades Koppberget under kronan och man försökte öka tullinkomsterna.⁴⁸

I de fall som naturskatterna omräknades till penningar och bönderna verkligen hade tillgång till kontanter, uppstod knappast några problem. Situationen var dock oftast anorlunda. Bönderna levde i stor utsträckning på bytshandel med varor. Gott mynt var en bristvara, speciellt i gränsområdena mot Danmark och i Finland, trakter som mer än andra var utsatta för inflöden av underhaltiga präglingar. Danmark drabbades ju av en betydande myntförsämring från ca 1420. Kopparen från Falu gruva användes till att prägla enorma mängder låghaltiga sk sterlingar i Næstved, Lund, Odense och Randers. En tillfällig förbättring skedde i och med 1424 års överenskommelse

Fig. 21. Erik av Pommern. Åbo, örtug (LL 8b).

Fig. 22. Kristoffer av Bayern. Åbo, örtug (LL 6).

Fig. 1, 2, 3, 5, 8-10, 13 samt 16 i privat ägo: foto Gabriel Hildebrand.

Fig. 4, 6, 7, 11, 14 samt 19-22 i KMK; foto Nils Lagergren.

Fig. 12 i Antelliska samlingarna, Helsingfors.

Fig. 15 samt 17 i Ålands Museum; ur fynd från Finströms kyrka, Åland.

Fig. 18 i Nationalmuseet, Helsingfors; ur fynd från Tavastehus.

med hansestäderna, men när Danmark råkade i öppet krig med dem 1426, fortsatte präglingen av de dåliga mynten.⁴⁹

Genom kungliga förordningar nedsattes det officiella värdet på icke rikssvenska mynt, vilket i sin tur innebar en skatthöjning i de områden, där skatten skulle erläggas i penningar. Det åboska myntet nedsattes exempelvis år 1419 från 6 till 4 penningar, vilket ju i realiteten ledde till en skatthöjning med hälften av det ursprungliga beloppet. På samma sätt ökades skattebördan för de öländska bönderna i och med försämringen av den gotländska örtugen.⁵⁰

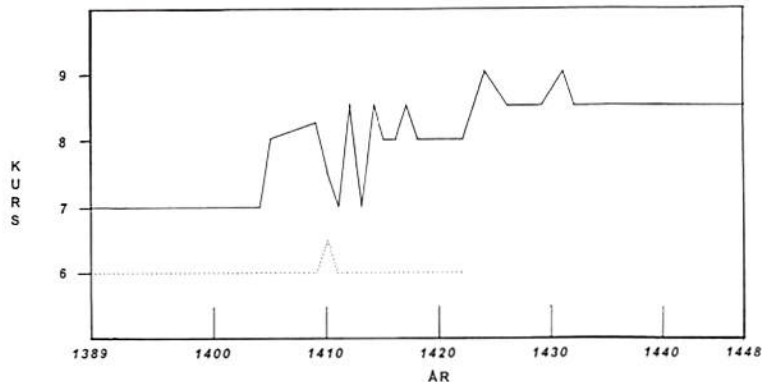
Före 1413 hade Erik av Pommern överenskommit med Finlands allmog om erläggandet av en penningsskatt; tidigare hade skatten erlagts i natura. Sarvas vill sätta introduktionen av Åbomynten i samband med kung Eriks strävanden att förstärka Finlands autonoma ställning gentemot Sverige i unionen.⁵¹ Frågan är dock om inte de fiskala skälen har övervägt. Införandet av en penning-

skatt sammanfaller ju i tiden med upprättandet av ett myntverk i Åbo. Valet att basera det finländska myntet på den livländska artigen, som man därefter försökte prängla ut till överkurs, tyder också på att man snarare försökte bedriva en motsvarighet till dansk myntpolitik i den finska riksdelen. Myntningen i såväl Sverige som Finland har således främst varit ett instrument att skapa intäkter för kronan, dels genom myntförsämring, dels genom att skapa ett underlag för de skattskyldigas erläggande av penningsskatter.

Myntförsämringen i Sverige var inte alls lika allvarlig som i Danmark. Såsom framgår av diagrammet härintill, pendlar kursuppgifterna under 1380- och 1390-talen mellan 1:6 och 1:7 för mark lödigt silver kontra mark penningar. I och med införandet av Eriks örtugar 1405 synes en försämring av kursen skett. Under detta och följande år noteras nämligen kurser som 1:8 eller sämre. Från 1412 uppträder kursen 1:8½, vilken synes vara etablerad vid 1420-talets mitt. 1:9 förekommer första gången 1424. Orsaken till att så olika kurser uppträder under samma år måste vara den, att mynt av olika silverinnehåll cirkulerade sida vid sida. Det sämre myntet utträngde successivt det bättre, vilket visar sig i kursställningarna. Sista gången kursen 1:6 förekommer, är exempelvis så sent som år 1422.⁵⁴

De upproriska hade år 1434 sin egen teori för att förklara den kritiska situationen i landet. Skatteintäkterna i form av varor eller pengar, menade man, hade förts ur landet för att bekosta kungens dyrbara krig. Ett av de grundläggande kraven gentemot kungamakten var därför att Sveriges skatteuppbörd skulle stanna i landet. Man ville också få kontroll över myntpolitiken, såtillvida att ingen förändring av myntet skulle få ske utan rådets godkännande. Vidare krävdes att skatten skulle uppbäras i varor och inte i penningar.⁵⁵

Kristoffer av Bayern fick mycket riktigt i sin handfästning lova att i frågor rörande myntet rätta sig efter rådet, som skulle avgöra vad som var gagneligast för riket. Han gav också utfästelser om att låta rådet utöva den verkliga finansmakten och kräva skatt i naturapersedlar i stället för penningar. Penningstadgan i Finland från Erik av Pommerns tid förnyades emellertid 1441. I övrigt synes den skatteordning som etablerades efter Eriks avsättning ha blivit bestående för en lång tid framåt.⁵⁶

Källor och litteratur

Ahnlund, N. 1929. Svenskt och tyskt i Stockholms äldre historia. Historisk tidskrift 1929.

Ahnlund, N. 1953. Stockholms historia före Gustav Vasa. Stockholm 1953.

Antell, H.F. 1906. T.G. Appelgren: Förteckning öfver Antellska myntsamlingen i Helsingfors svenska mynt. I. Helsingfors 1908.

Bonnier, I.A. 1904. Illustrerad katalog öfver Isidor Adolf Bonniers svenska myntsamling. I. Medeltidsmynt. Stockholm 1904.

de Brun, F. 1915. St. Nicolai port i gamla tider. Samfundet S:t Eriks Årsbok 1915.

de Brun, F. 1962. Mynt ca 1400-1650. Anteckningar ur skilda källor. NNA 1962.

Bruun, L.E. 1928. L.E. Bruuns mont- och medallesamling och L.E. Bruuns gave till den Kongelige Mont- och Medallesamling. Köpenhamn 1928.

Dipl. Dal. Diplomatarium Dalecarlicum. Urkunder rörande landskapet Dalarna, del I. Stockholm 1842.

Dovring, F. 1947. Attungen och marklandet. Lund 1947.

Dovring, F. 1951. De stående skatterna på jord 1400-1600. Lund 1951.

Elfver, F. & Frösell, A. 1995. Unionstiden och internationaliseringen. NM XL. Stockholm 1995.

FMU. Finlands medeltidsurkunder II, 1401-1430. Helsingfors 1915.

Galster, G. 1932. Møntmesterslægten Comhær. Moneta I. Lund 1932.

Galster, G. 1972. Unionstidens udmøntninger. Köpenhamn 1972.

Gründer Hansen, K. 1996. Møntforholdene under Kalmarunionen til 1448. Margrete I. Nordens Frue og Husbond B Kalmarunionen 600 år. Köpenhamn 1996.

Hemmingsson, B. 1971. Myntmästare och myntare i Stockholm under medeltiden. B. Ahlström lagerkatalog 37, 1971.

Hemmingsson, B. 1974. Ännu ett exemplar av Erik/Kristoffer-hybriden. Skandinavisk Numismatik 4, 1974.

Hildebrand, H. 1887. Sveriges mynt under medeltiden. Stockholm 1887.

Kilder. De skriftlige kilder till Danmarks middelalderlige møntvæsen. Et udvalg 1085-1500. Köpenhamn 1989.

KL. Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid. 1956-78.

Kumlien, K. 1971. Västerås genom tiderna, del II. Västerås till 1600-talets början. Västerås 1971.

Lagerqvist, L.O. 1961. Frågor rörande svensk myntprägling vid mitten av 1400-talet. NNA 1961.

Lagerqvist, L.O. 1970 (LL). Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt. Stockholm 1970.

Lagerqvist, L.O. 1979. Myntningen under Erik av Pommern. Myntkontakt 1979:1.

Lagerqvist, L.O. 1993. Myntningen i Stockholm under medeltiden. Samfundet S:t Eriks årsbok 1993.

Linton, M. 1971. Drottning Margareta. Fullmäktigt fru och rätt husbonde. Århus 1971.

Lönnroth, E. 1934. Sverige och Kalmarunionen 1397-1457. Göteborg 1934.

Lönnroth, E. 1940. Statsmakt och statsfinans i det medeltida Sverige. Göteborg 1940.

Malmer, B. 1980. Den senmedeltida penningen i Sverige. Stockholm 1980.

PRF. Privilegier, resolutioner och förordningar för Sveriges städer, del I. Stockholm 1927.

Rasmusson, N.L. Artikeln Abo. KL.

REA. Registrum ecclesiae Aboensis eller Åbo domkyrkas svartbok. Helsingfors 1890.

Sarvas, P. 1981. Ein neuer zweiseitiger Münztyp des Königs Erich von Pommern in Turku (Åbo). NNA 1981.

Sarvas, P. 1989. Die mittelalterlichen Brakteaten von Turku (Åbo). NM XXXVII. Stockholm 1989.

Sarvas, P. 1995. Två unika Åbo-mynt. NNUM 1995:4

Sarvas, P. 1996. Åbomynt under Erik av Pommern. Margrete I. Nordens Frue og Husbond B Kalmarunionen 600 år, s. 333. Köpenhamn 1996.

Schröder, H. 1827. Anmärkingar öfver Sveriges äldsta mynt. Inträdestal uppläst i KVHAA d. 17/10 1827.

v. Schrötter, Fr. 1970. Wörterbuch der Münzkunde. 2:a uppl. Berlin 1970.

SD. Svenskt diplomatarium från och med 1401. Stockholm 1875-1904.

SMR. Svenska medeltidsregister 1434-1441. Stockholm 1937.

SRP. Svenska Riks-Archivets pergamentsbref från och med år 1351. II: 1383-1400. Stockholm 1868.

SRPH. Svenska Riksarkivets pappershandlingar 1351-1400. Stockholm 1887.

SSJ. Stockholms stads jordebok 1420-1474. Stockholm 1876.

SSS. Stockholms stads skottebok 1516-1525 samt strödda räkenskaper. Stockholm 1935.

SSÅ. Stockholm stads ämbetsbok 1419-1544. Stockholm 1927.

Stierstedt, A.W. 1874. Om myntorter, myntmästare och myntordningar i det nuvarande Sverige. NM I. Stockholm 1874.

Styffe, C.G. 1864. Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver, II. Stockholm 1864.

Svensson, S. 1966, 1970. Mynt och medaljer ur Sven Svenssons samling. Hirsch auktion 17-18/10 1966 och 27-28/4 1970.

Thomsen, C.J. 1876. Catalogue de la collection de feu C.J. Thomsen. Seconde partie, tome III. Köpenhamn 1876.

Thordeman, B. 1936. Sveriges medeltidsmynt. Nordisk Kultur XXIX, 1936.

Noter

- 1) Gründer Hansen 1996, Sarvas 1996.
- 2) Hildebrand 1887 s. 75; Thordeman 1936 s. 38; Gründer Hansen 1996 s. 132. Jfr Lagerqvist 1979 s. 6 och Lagerqvist 1993 s.139, som framhåller att det inte kan uteslutas att man myntat i Albrekts namn i Stockholm t o m 1395.
- 3) SSJ 1420-1474, bihang s. 445 nr 32; ingår i "Extracter av politie collegii gamle bref", en handskrivna förteckning från början av 1700-talet i KVHAA:s arkiv.
- 4) Schröder 1827 s. 298 not r.
- 5) SSJ 1420-1474, bihang s. 444 nr 28; se not 3 ovan.
- 6) SRP 2719; Stierstedt 1874 s. 18; SSJ 1420-1474 s. 87. Den 29/9 1404 omtalas en "tidheko Gulsmidh i Stocholme" (SD 491).
- 7) Linton 1971 s. 228ff.
- 8) Styffe 1864 s. x, 58; v. Schrötter 1970 s. 15, 195.
- 9) Ahnlund 1953 s. 218.
- 10) SRPH 1351-1400 s. 36; "sodanne mynth som nw i Stokholm myntes och nw i rikith i Swærike genghe ok geffwe ære"; SRP 2953.

- 11) SD 654, 660-61; Hildebrand 1887 s. 75.
- 12) SD 2178: "(30 m.s.v.p.) i thet nya minth, swa ath örtugen gar före alla sma peninga"; SD 2644: "(50 m.) swenska peninga i thet nya mynthidh".
- 13) Antell 1906 nr 306-314; Hildebrand 1887 s. 78 och fig. 679; Lagerqvist 1961 s. 60 not 9; Lagerqvist 1970 s.113 nr 3.
- 14) 1/5 1436. Ahnlund 1953 s. 262f.; PRF nr 79 s. 80 (punkt 8): "Item naar her-scapit ok rikesins radh i Swerike æra eens wordhne, huru got mint i Stokholm skal slaas, tha skal thet sætias borghamaestarana ok radhit i hænder i Stokholm, at the thet swa styre ok for-ware, at thet bliffue som thet vplaght wardher; findz annat, at tha vngiæld thet som bryter, thoeh oskadde ok ohindradhe the nytto ok rento, som cronan i Swerike aff alder haaffuer aff minthet haafft".
- 15) 1435: SMR nr 275, 329; 1436: SMR nr 364, 365, 455, 486; 1437: SMR nr 535, 638; 1438: SMR nr 695, 721, 728, 830; 1439: SMR nr 907, 988; 1440: SMR nr 1030, 1054, 1067, 1117, 1151, 1152.
- 16) de Brun 1915 s. 3.
- 17) Ahnlund 1953 s. 260.
- 18) Hemmingsson 1971 s. 3; Johan Myntare var borgmästare å svenskarnas vägnar i Stockholm 1420-35; se SSÅ 1419-1544 s. 323 och Ahnlund 1929 s. 19 not 1. Comhær omtalas 1428 som död; se Galster 1932 s.22f.
- 19) Antell 1906 nr 315-323; Lagerqvist 1970 s. 114 nr 4-5. Varianten med sveaskölden lagd på kors är sällsynt. Följande sex exemplar har sålts de senaste trettio åren: 1) Svensson 1966 nr 76; 2) Svensson 1970 nr 123, köpare Antellska samlingarna; 3) Ahlströms auktion 5, 1973 nr 8; 4) Bonnier 1906 nr 218 = Svensson, SNF auktion 25-26/10 1977 nr 23 = Ahlström auktion 22, 1980 nr 564; 5) Ahlström auktion 19, 1979 nr 65 = Ahlström auktion 40, 1989 nr 94 6). Privat ägo; ex J. Pedersen Mynthandel.
- 20) Antell 1906 nr 324-326; Lagerqvist 1970 s. 114 nr 6a-b.
- 21) Lagerqvist 1970 s. 115 nr 7; exemplar finns i KMK, Svensson samt Köpenhamn; se Grönder-Hansen 1996 s. 335. Åtsidan till LL 7 är stampidentisk med LL 6b; se bl a Ahlström auktion 40, 1989 nr 98. Ett fåtal stamper synes ha använts till präglingen av LL 6-7, vilket tyder på en ej alltför omfattande myntning.
- 22) Kumlien 1971 s. 217f., 229.
- 23) Lagerqvist 1970 s. 113 nr 2c. Ett exemplar finns i privat ägo. Det såldes på Mynthusets auktion 15/10 1989 nr 25. □
- 24) SHM/KMK inv. 30 157; Hemmingsson 1974 s. 5; NNA 1974 s. 233.
- 25) SNF auktion 25/11 1963 nr 44.
- 26) Arne Bruun Rasmussen auktion 572 nr 1457 (Christian Lerches samling).
- 27) Elfver & Frösell 1995 s. 110 fig b och s. 111.
- 28) Lagerqvist 1961 s. 60.
- 29) Malmer 1980 s. 34.
- 30) Malmer 1980 s. 39, 44ff.
- 31) Malmer 1980 s. 47.
- 32) Malmer 1980 s. 47; PRF I nr 125. Sannolikt har de sällsynta örtugarna med krönt S över bondevapnet från Karl Knutssons första regeringsperiod präglats i Söderköping, jfr Lagerqvist 1970 s. 122 nr 4a-b.
- 33) PRF i nr 203, s. 211: "...vpe dat des rigens münt mach wedder komen yn dat vorbenomede Suderkoping, asse yn den olde vorleyen tid gewesen is".
- 34) Sarvas 1989.
- 35) FMU II, nr 1372; SD 1553; "the andra for:da penningha scal han mik giffwa j thetta aar, som nw ær inne, j Stokholm i Aboska mynt, swa got mynth at tuyo mark göra æna lödhoga mark".
- 36) Sarvas 1981, 1989, 1995 och 1996.
- 37) Rasmussen, art "Abo" (KL).
- 38) REA s. 349; SD 2027.
- 39) REA s. 353; Lönnroth 1934 s. 82; Sarvas 1981 s. 176.
- 40) Kilder nr 669; Galster 1972 s. 21.
- 41) SSS 1516-1525 s. 276.
- 42) Rasmussen, art "Abo" (KL) sp. 8.
- 43) Publicerat av Sarvas 1981. Exemplet framkom vid utgrävningar av Tavastehus år 1957.
- 44) Sarvas 1996 s. 333.
- 45) REA s. 282: "twighu mark ok hundradhe swenska j Åboesk mynth swa goth ath otta marc swenska göra fult for ena löda marc".
- 46) Se REA s. 296ff, 317, 340, 341f, 347f, 356, 362ff, 366, 370.
- 47) Lönnroth 1934 s. 72f.
- 48) Lönnroth 1934 s. 176ff, 188; Dovring 1951 s. 143ff.
- 49) Galster 1972 s. 20f.; Grönder-Hansen 1996 s. 130f.
- 50) Lönnroth 1940 s. 189.
- 51) Sarvas 1996 s. 333.
- 52) Dovring 1947 s. 194.
- 53) Hildebrand 1887 s. 75.
- 54) För en sammanfattning av kursförhållanden, se Dovring 1947 s. 194.
- 55) Lönnroth 1940 s. 210f.
- 56) PRF I nr 86; Lönnroth 1940 s. 219. □

JAZZMEDALJER

KMK förbereder en utställning av medaljer med jazz som motiv. Medaljer som avporträtter jazzmusiker och jazz i mera symbolisk form kommer att ingå. Utställningen öppnas i januari 2000. Känner någon av SNT:s kunniga läsare till någon medalj med motiv ur jazzvärlden är undertecknad mycket tacksam för upplysningar.

Torbjörn Sundquist

Tel 08-519 553 35 • mobil 0708-82 46 50
Fax 08-411 22 14

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

Stockholm Studies in
Numismatics:

**Das Münzwesen
Livlands im
16. Jahrhundert
(1515-1581/94)
av Ivar Leimus**

Pris: 200;- inkl. moms
(porto tillkommer)

Beställningar:

**NUMISMATISKA
FORSKNINGS-
GRUPPEN**

Bollhusgränd 1B, 111 31 Stockholm
Tel: 08-674 77 50, Fax: 08-674 77 53
eller skicka en check på 200;-
plus 36;- per bok (porto)

Smith, Lars Olsson, grosshandlare i Stockholm

Lars Olsson (Smith) föddes 1836 i Skåne i ett fattigt lantbrukarhem. När han var åtta år togs han om hand av konsul Carl Smith i Karlskrona, som hade lagt märke till den intelligente lille pojken. Lars sattes i skola i Karlskrona men han arbetade på fritiden som affärsbiträde. Redan då visade han prov på sin, för att vara så ung, ovanligt stora begåvning för affärer. Vid fjorton års ålder bosatte han sig i Stockholm, där han snabbt blev handelsföreståndare. Två år senare började han på ett skeppsmäklarkontor i staden. Han studerade på egen hand, bland annat flera främmande språk. Vid 21 års ålder inledde han sin karriär inom brännvinsbranschen och antog samtidigt namnet Smith efter sin välgörare. Han skulle bli en av Sveriges dåför tiden rikaste män.

I Frankrike lärde sig Smith så småningom att rena sprit genom destillering och inte med kol som man gjorde i Sverige. På Reimersholme i Stockholm lät han anlägga ett "reningsverk". Där hade han ambitionen att tillverka "tiodubbelt rena", vilket han också lyckades med. Hans brännvin, som såldes under märkesnamnet *Absolut rent Brännvin*, ansågs mindre skadligt med den nya reningsmetoden genom att brännvinet blev befriat från den skadliga finkeloljan. På Reimersholme öppnade han minuthandel med lägre priser än vad Stockholms utskänkingsbolag hade.

Den tidpunkten kom när den inhemska marknaden inte längre var tillräcklig för att expandera verksamheten ytterligare. Smith riktade då in sig på Europa. Men ett handelsavtal med Spanien 1883 blev början på hans fall. Fem år senare införde nämligen den spanska regeringen en hög spritkatt med en för Smiths bolag katastrofal retroaktiv verkan. Stora kontanta belopp tas inte fram så fort, inte ens av de mest solida bolag, så följden blev att hela det spanska lagret beslagtogs av spanska staten. Detta, samt de följdverkningar denna chockartade åtgärd fick, gjorde att förlusterna blev enorma. Men en man som Smith lät sig inte knäckas i förstone. Han övergav förvisso brännvinsbranschen men lyckades under ytterligare några år återvinna en del av sin förlorade förmögenhet.

Arbetarringens bank

Lars O. Smith hade också en del ide-

Lars O. Smith 1893. Foto Karlshamns museum. Han bär miniatyrer av bl.a. riddartecknet av Vasaorden, Franska Hederslegionen, Officier français de l'Instruction publique. Kraschanerna utgörs av Storkorset av Isabella den katolskas orden samt Kommendör av Portugisiska Kristus orden. Om halsen bär han tecknet till den senare.

ella förehavanden, bl.a. för arbetarrörelsen. Så brännvinsfabrikör han var nyttjade han inte brännvin själv. Men hade han ett visst intresse för arbetarklassens väl och ve, och dåligt brännvin tog hårt på dem som söp. Kanske skulle det tiodubbelt renade brännvinet gör lite nytta här.

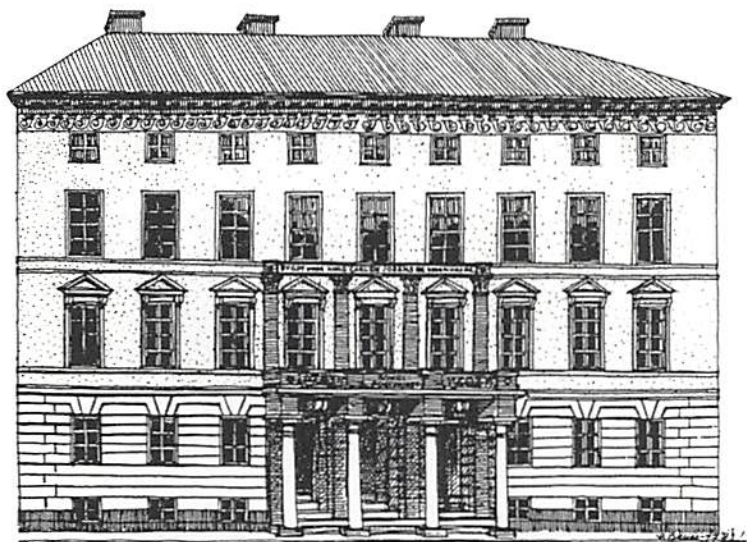
Inspirerad av den engelska kooperationen initierade han en s.k. arbetarrörelse år 1883 med målsättningen att hålla låga priser på framförallt livsmedel. Denna rörelse stöttades ekonomiskt av Smith men varade inte så länge. Den nästan samtidigt startade Arbetarringens bank, med arbetarna som delägare, levde vidare men uppgick på 1920-talet i Köpmanbanken.

Postsparbanken

I England hade det sedan 1861 funnits en postsparbank. I Sverige fanns år 1880 ca 365 sparbanker. Det var

under Smiths tid som Postsparbanken i Sverige startade, närmare bestämt 1884, som en enhet i postverket och inte helt utan invändningar från de etablerade sparbankerna. Som framgår av namnet är det en sparbank men med den fördelen att insättning och uttag kunde ske på postkontoret, dvs samma funktion som dagens Nordbanken. Detta för att underlätta och stimulera till ett brett folkligt sparande, främst för det arbetande folkets egen sociala välfärds skull. Under första verksamhetsåret fanns 1 575 kontor med insättningsmöjligheter. Frånsett sparbankerna var det tidigare endast den penningrika över- och medelklassen som varit målet för bankernas verksamhet. På Postsparbanken var minimibeloppet vid insättning 1 krona.

Var Smith inblandad i Postsparbankens tillkomst? Se den lilla an-

Postsparbanken startade sin verksamhet år 1884 i denna byggnad, Lilla Nygatan 6 i Gamla stan i Stockholm. Här ligger nu Postmuseum.

nonsen vid postsparbankens öppnande, där man värnar om hustrur till slösaktiga och supiga män!

Sonen Otto, myntsamlaren

Lars Olsson Smith avled 1913. Hans son Otto hade redan tidigare framgångsrikt övertagit faderns verksamhet, men han var dessutom en samlare. Redan som barn hade han börjat samla svenska mynt. Sin antika myntsamling, bestående av 457 grekiska mynt, skänkte han till Kungl. Myntkabinettet 1929. En katalog över densamma upprättades av T. G. Appelgren (Doktor Otto Smiths Münzsammlung, in Kgl. Münzkabinett Stockholm) och trycktes i Vittterhetsakademiens handlingar 38.1, 1931.

Sveriges ute i världen mest namnkunniga brännvinsmärke, Absolut Vodka, säljs i en flaska med lika berömd design. En silverfärgad pappersmedalj med bilden av brännvinskung L.O. Smith och omskriften COUNTRY OF SWEDEN • ABSOLUT • pryder dess hals.

Sveriges postsparbank börjar sin verksamhet 1 januari 1884.

Hustrun och postsparbanken.

Medel som i postsparbanken insätts af gift hustru i hennes eget namn, betraktas under alla förhållanden som hennes egna och kunna icke uttagas vare sig af mannen eller för att tillfredsställa mannens fordringsegare. För hustrur, som hafva slösaktiga eller supiga män, finnes således här en säker utväg öppnad till bevarande af de små besparingar eller förtjenster, de möjligen sjelfva kunna göra.

Ur Ny svensk historia. (1884)
En bokfilm av Erik Lindorm.
Stockholm 1936

Litteratur

Samuelsson, Kurt: *Postbanken - postsparbank och postgiro - 1884-1925-1974*. Stockholm 1978.

Svenska män och kvinnor. Biografisk uppslagsbok. Del 7. Stockholm 1954.

Sveriges Statskalender för år 1895. Stockholm 1894.

Läs gärna också Torgny Lindgrens roman *Brännvinsfursten*, Stockholm 1979.

MGL

Myntsport från Blekinge

Under en glad kväll i goda vänners lag med förfriskningar i mängd kan det hända, att man (läs: särskilt män) vill pröva sina krafter i vänskaplig tävlan. SNT vill gärna bidra till trevnaden med ett lektips för mörka höstkvällar.

Från Blekinge berättas om ett numismatiskt alternativ till fingerkrok och armbrytning:

Sätt ett mynt (enligt instruktionerna en sex styver, men en enkrona går säkert bra) på kant på ett bord med träskiva. Lägg ena tummen på den uppåtstående kanten och slå sedan med full kraft med andra handens knutna näve så att myntet drivs nedåt ett stycke i bordsskivan. Alla deltagare gör likadant i turordning, och så ser man vem som får ned myntet längst. I Blekinge är de tydliga så starka i nyporna att de kan slå tre till fyra slag utan uppehåll.

Man behöver inte vara orolig för bestående men, ty, försäkras under-tecknads källa, "aldrig hörde man omtalas att någon fick benröta efter sådana galenskaper" (Asarumsdalen s. 14).

Myntet på bilden har tagits ur ett bord som stått på Möllegårdens Gästgivargård i Svängsta och nu förvaras i Asarums Bygdemuseum. Sven Andersson, Karlshamnssortens Numismatiska Förening, skickade myntet och berättelsen om det till KMK.

Trevlig kväll!

Nanouschka Myrberg

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69

Salvatorsdalern från Svartsjö 1542

I slutet av 1400-talet började man på kontinenten för första gången prägla ett riktigt stort, reguljärt silvermynt om ca 30 g. Det motsvarade dåför tiden en tysk gulddyggen eller fick därför namnet silvergyllen eller gulden-groschen. Det var nämligen mera gott om silver vid denna tid, först genom upptäckten av flera nya silvergruvor och senare på 1490-talet genom flödet av den ädla metallen från Amerika. År 1518 började grevarna av Schlick i Joachimstal i Böhmen (nu Tjeckien) slå sådana mynt av silver från en rikt givande, lokal gruva. Dessa mynt gick över hela Europa. Benämningen "joachimstaler gulden-groschen" är något långrandig, så inom kort kallades de bara "joachimstaler". I kung Gustav I:s

räkenskaper återfinns de som "jockumsdaler". Snart slog man sådana mynt på många håll i Europa, främst i Tyska riket och Nederländerna. Sedan tyske kejsaren upphöjt det till riksmynt blev namnet reichstaler, hos oss (efter 1604) *riksdaler*.

Detta mynt blev (liksom guldmyn-tet dukat) ett internationellt och likvärdigt betalningsmedel, oavsett i vilket land det slogs, en slags "euro" om man så vill. En uppgörelse mellan handelsmän i sådan valuta kunde omfatta (riks)daler från ett tjugotal olika stater och städer, det hade ingen betydelse varifrån de kom. Kung Gustav insåg tidigt betydelsen av detta nya mynt och lät redan 1534 slå sådana med sin egen bild och svenska riksvapnet. Konstnärligt var de dock inte så högtstående.

Ungefär samtidigt som Dacke-upproret bröt ut i Småland (1541) flyttade kungen myntverket till sitt slott Svartsjö i Mälaren (inte så långt från Drottningholm). Här utges från 1542 under åtta år ett av våra allra vackraste mynt genom tiderna, en daler med kung Gustav i krona och rustning på åtsidan, Frälsaren (på latin Salvator) på framsidan. På grund av bilden kallas myntet ofta för Salvatorsdaler. Myntet är intressant på grund av dess konstnärliga kvalitet men är inte sällsynt, även om det inte är så lätt att få tag på i riktigt gott skick. Porträttet visar Gustav i kortklippt skägg och med långa mustascher – helskägg hörde till tidens mode, man kan jämföra kollegorna i Danmark, England och Frankrike! På huvudet bär han den krona, som måste nytillverkas till hans kröning 1528 och sedan länge är borta i likhet med riksapplet; riksvärdet däremot finns ännu i Skattkammaren på Stockholms slott. Med detta mynt gör renässanskonsten sitt definitiva inträde på myntområdet.

Vem är nu mästare till detta porträtt (och väl också Jesus och riksvapnet)? Det vet vi inte med säkerhet. Gravören hette Ulrik från Nürnberg men var säkert inte den som gjort förlagan ("viseringen", som man sade). Han har nämligen också graverat vid myntverket i Västerås åren innan och de mynten är inte alls så eleganta. Sannolikt men inte helt säkert heter upphovsmannen Jakob Binck (1500-69). Denne tysk-födde konstnär var anställd hos Gustavs svåger Kristian III av Danmark och var "utlänad" till Sverige från årsskiftet 1541/42. På hösten fick han 100 daler och en hovskräddarsydd sammetsdräkt av Gustav för sitt "omak". Säkert är, att han är upphovsmannen till ett porträtt, som vi numera bara känner i en gammal kopia - det så ofta återgivna "Uppsala-porträttet" från 1542, som visar kungen i bröstbild. De gamla sedlarna ("Gustav Vasa/Moder Svea") gjorde det till Sveriges mest spridda bild. Binck var också känd som medaljkonstnär. Av denna anledning har man velat se honom som upphovsmannen till Svartsjö-dalern; helt säkert är det emellertid inte, eftersom den skiljer sig rätt mycket från de medaljer vi med säkerhet kan attribuera till Binck.

LLI

Kungl. Myntkabinettet

Slottshacken 6

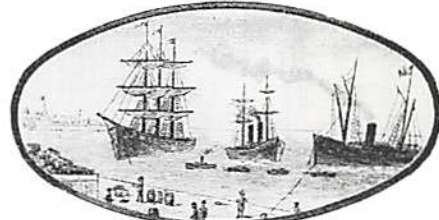
Vitterhetsakademiens
biblioteks
numismatiska boksamling

Torsdagar kl. 13 - 16

Bibliotekarie Carina Bergman
tel. 08 - 5195 5323

*Kunskap
är att veta,
att man intet är
och intet vet.*

Svenskt ordspråk

Provmynt från Grekland, 1000 drachmer, ca 1950. Konstnären bakom myntet är Léo Holmgren. Reprofoto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

Bild från Härnösands hamn med staden i bakgrunden.

Grekiskt provmynt av Léo Holmgren

I september 1991 pågick i Zürich en myntauktion hos Schweizerischer Bankverein (nr 38). Bland såldes några provmynt från Grekland (nr 2531-32). Mynten är från ca 1950 i valören 1000 drachmer och av silver-aluminium. Enligt uppgiften i katalogen är det Léo Holmgren som gjort modellen till detta provmynt. Denna uppgift har emellertid förbryllat många samlare av grekiska mynt eftersom detta tidigare varit okänt. Det finns dock en bevarad arbetsbok som förtecknar Léo Holmgrens utförda arbeten. I denna bok finns det grekiska

myntet medtaget. Sedan kan man väl tillägga att man direkt av utseendet kan se att Léo Holmgren gjort myntets porträtt.

Omkring 1950 fanns det inget myntverk i Grekland. Därför gick alla uppdrag till myntverket i Paris. Léo Holmgren, med sin delvis franska bakgrund, hade redan 1927 arbetat vid La Monnaie i Paris. Han hade också då och då fått medaljuppdrag från Frankrike. Med den bakgrunden är det inte så märkligt att han även fick uppdraget att ta fram ett nytt grekiskt mynt. Nu ledde inte Holmgrens arbete till någon produktion, men så är nog fallet med många provmynt.

UN och IW

Sågen vid Nattviken

I Kungl. Myntkabinettets samling finns ett aktiebrev från Härnösands Hyfleri och Snickerifabrik. Fabriken ursprung var en ångsåg som inledde sin verksamhet 1869 i Svartvik i Njurunda socken. Svartviksågen såldes 1901 till ett nybildat bolag, *Hernösands Träförädlings Aktiebolag*. Anläggningen i Svartvik revs och sågen flyttade till de s.k. Löfska kullarna vid Nattviken i Härnösand. Här började verksamheten några år senare. Namnet ändrades till *Jonsson & Fröbergers Aktiebolag* men efter konkurs 1911 fick fabriken namnet *Aktiebolaget Härnösands Hyfleri och Snickerifabrik*. Fabriken inköptes 1922 av *Torsviks bolag*.

Aktiebrevet är daterat den 10 april 1917 och undertecknat av styrelsemedlemmarna Manus Bagge, Walfrid Hedström och Rolf Höglund. Aktiens första innehavare var bankiren August Lindström, Djursholm.

Bolagets aktiekapital skulle utgå minst 100 000 kronor fördelat i aktier på 1000 kronor. I bolagsordningen för fabriken anges att bolaget har som ändamål att "efter övertagandet av firman *Hernösands Hyfleri och Snickerifabrik*.... i Härnösands stad bedriva träförädlingsrörelse....".

Överst finns en bild inom en oval, omgiven av grankvistar och kottar. Bilden visar lastageplatsen vid Nattviken, med stadens siluett i bakgrunden. Domkyrkans tornspira och troligen rådhusets torn, liksom gymnasiets (nuvarande rådhuset) kupol kan anas. I hamnen ligger ett större segelfartyg samt tre ångbåtar med ångande skorstenar.

Högst upp i vänstra hörnet tronar Mercurius iförd den bevingade hatten. I ena handen håller han häröldstaven medan han i den andra handen håller ett sigillförselat brev. Intill honom står ett ankare lutat mot några balar och i bakgrunden syns fartygsmaster. Överst i det högra hörnet finns en bild på en ångsåg, möjligen

Hårdkokt växel i Ryssland

När ett land lamsläs av revolution och inbördeskrig drabbas även myntcirkulationen. Så skedde också i Ryssland efter 1917 års revolution. Framför allt var det brist på silvermynt. Trots att det präglades sovjetiska mynt åren 1921-23 tycks dessa inte ha märkts bland allmänheten. Men i februari 1924 kom så en ny serie mynt i valörerna 1, 2, 3, 5, 10, 15, 20 och 50 kopek samt 1 rubel. Kort tid efter utgivandet av mynten fanns de i folks fickor och i städernas butiker. Rubelmynten var inte lika vanliga, men de statliga bankerna hade dem ändå om än i små mängder. Samtidigt beslutade den sovjetiska regeringen att prisstopp gällde på de flesta varor.

I och med de nya mynten kunde människor upphöra med allehanda märkliga penningsubstitut. I södra Ryssland, främst då på järnvägsrestauranger, var det vanligt att gästerna fick hårdkokta ägg i växel. Många föredrog denna typ av "pengar" framför de mer osäkra pappersrubler som annars var alternativet.

IW

● ● ● ●

quadra

**Klenoder i
Kungl. Myntkabinettet**

**Ett urval av museets
samlingar presenterade i
exklusiv formgivning
med bilder i färg, från
Fyrspannet och Arethusa
till Belöning för snillen**

**90 kr
Inbunden 150 kr**

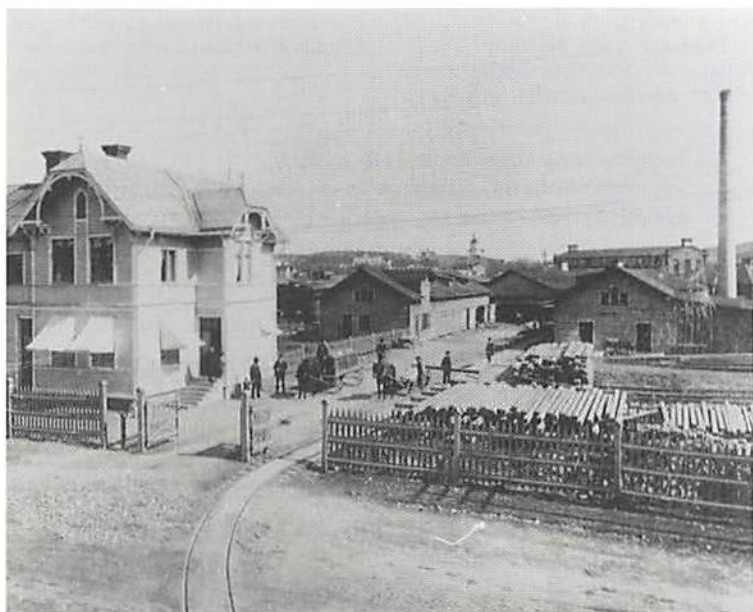
**Ring vår butik
08-5195 5304
och få den hem!**

Portokostnad tillkommer

● ● ● ●

Aktie från Härnösands Hyfleri och Snickerifabrik. KMK 23056.

Sågverket vid Nattviken på de s.k. Löfska kullarna ca 1900.

är det den nya fabriken som avbildats eller Svartviks ångsåg. Ett segelfartyg ligger vid sågens hamn och väntar på last. Invid staplarna av virke på strandområdet syns arbetare bära på bräder. I det nedersta vänstra hörnet rusar ett tåg ut ur en tunnel i ett granskogsklätt, bergigt landskap. Järnvägsrälsen läggs på syllar av trä, kanske levererade från fabriken. Möjligt symboliserar bilden transporten av färdigproducerade varor till andra delar av Sverige. Nederst i mitten på aktien visas en bild av hur timret flottas nerför Ångermanälven. Älven och timret var förutsättningen för hela verksamheten. Den nedersta högra bilden visar ett vattenfall nerför vilket man kan tänka sig att timret forslats. Hela brevet är inramat av en rikt mönstrad ram i empirestil. Aktien är tryckt hos Lithografiska AB i Norrköping.

Eva Wiséhn

Litteratur

Wik, H.: Härnösands historia del III. 1810 - 1920. Härnösand 1981.

Henning Rydén gjorde många medaljer. Den här medaljen är präglad till *World's Columbian Exposition Chicago 1892-93*. Åtsidan visar upptäckaren Columbus, fränsidan alla USA:s presidenter. Medaljen finns i olika metaller. KMK har två exemplar – tenn och brons. Medaljen mäter 55 mm i diameter. Foto: Jan Eve Olsson, KMK.

Henning Rydén – en svensk medaljkonstnär i USA

Den 21 januari 1869 fick folkskolläraren Johan Arvid Rydén och hans hustru Johanna Sofia Malmqvist en son. Platsen var Asarums socken i Blekinge (för övrigt samma socken som var födelseplatsen för myntsamlaren Sven Svensson). Sonen, som döptes till Henning, visade sig ha ett stort intresse för konsten.

Tidigt kom Henning Rydén i gravörlära i Stockholm. För att ytterligare förkovra sig i yrket reste han till Köpenhamn för vidare praktik. Lediga stunder ägnade han åt konststudier.

Vid 21 års ålder hade Henning Rydén kommit till en vändpunkt i livet – han utvandrade till Amerika 1891. Orsaken till detta beslut är

okänt, men det behövdes nog inte så mycket för att en ung man vid slutet av 1800-talet skulle längta till möjligheternas land. Väl framme i USA, reser han till Chicago som då var något av en svenskstad. Märkligt nog kommer han direkt in på en konstskola: *Art Institute of Chicago*. Redan på världsutställningen i Chicago 1893 framträdde han med ett antal medaljer över USA:s presidenter. Tyvärr vet vi inget om orsaken till att han började arbeta med medaljkonst, men någon konstlärare i Stockholm eller Köpenhamn måste ha satt honom på spåret.

Tydligt hade Henning Rydén pengar. Han fortsätter nämligen sina studier i Berlin, London och Paris.

Sedan kunde han återvända till Chicago som färdig medaljgravör. Han utförde även plaketter och porträttreliefer.

Vid sekelskiftet 1900 lämnade Rydén medaljkonsten. Han övergick helt till måleriet. Sommaren 1904 gjorde han en studieresa till Paris. Han målade huvudsakligast landskap. Förutom i talrika utställningar i Amerika, särskilt i Chicago, deltog Rydén även i den svensk-amerikanska konstutställningen i Göteborg 1923. På världsutställningen i San Francisco 1915 erhöll han hedersomnämning. Henning Rydén avled i Columbus, Ohio, i december 1938.

JW

Bli medlem i
**SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGEN**

Årsavgiften är 200 kr, juniorer (under 20 år) 100 kr.

Som medlem får Du SNT automatiskt. Du kan också enbart prenumerera på tidningen. Det kostar endast 160:- för åtta nr per år.

MYNT & MEDALJER
Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmansgatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

*Svenska och utländska mynt, sedlar och
ordnar i stor sortering.*

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14

Kungl. Myntkabinettets restaurang och café

● **MYNTKROGEN** ●

arrangerar middagar och fester

Kontakta

LEIF SIGERTUN

tel. 08-10 45 90 • fax 08-22 43 90

och få ett personligt bemötande!

Aktiebrev utgivet av Korsnäs Arbetareförenings Aktiebolag 1891. Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

Spekulation i arbetares välfärd – Korsnäs Arbetareförenings Aktiebolag

Innan fackföreningsrörelsen började på allvar i Sverige fanns det olika arbetarföreningar som hade bildats genom arbetsgivarnas försorg. Det fanns ofta en vilja hos dessa till att öka arbetarnas skolning. Utbildade arbetare var duktigare i arbetet. Man ville skapa möjligheter till enklare studier och hemslöjdsarbete. Säkert ville man även motverka de framväxande radikala strömningarna i det sena 1800-talet.

Den 30 november 1891 bildades i Korsnäs, utanför Gävle, ett bolag med namnet *Korsnäs Arbetareförenings Aktiebolag*. Som delägare i bolaget inbjöds arbetarna i Korsnäs sågverks Aktiebolag (grundat 1855). Varje aktiebrev kunde köpas för 10 kronor. I och med att man ägde en aktie var man naturligtvis delägare i bolaget. Någon större vinst i pengar fanns nog aldrig med i beräkningen

utan vinsten skulle bli kunskap och välfärd.

Det avbildade aktiebrevet är nummer 362 och är utskrivet på "Kolaren Jon Nilsson, Korsnäs". Pengarna som satsades i bolaget gick direkt till byggandet av ett samlingshus för arbetarna. För att ytterligare förtydliga syftet har man låtit avbilda det tänkta huset. På husets framsida finns skyltar som berättar om vad

som skulle rymmas innanför väggarna: ångkök, läsesalong, slöjdskola och diversehandel. Aktiebrevet är tryckt hos Linköpings Lithografiska Tryckeri Aktiebolag.

Sågverksrörelsen i Korsnäs lades ned 1945. Men byggnaden står kvar i det som idag kallas Gamla Bomhus. Den benämns "föreningshuset" och används för olika aktiviteter.

JW

BÖCKER OCH MYNT

Köpes och säljes!

- Lista på numismatisk litteratur kan erhållas.

Besöksadress: Tegnérgatan 14
Torsdagar kl. 15.00-18.00

BOK & ANTIK AB

Box 6078, 187 06 Täby.
08-510 128 18

Strandbergs Mynthandel AB & Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, medaljer, ordnar
Gamla aktiebrev, äldre handlingar m.m.

Arsenalsgatan 8C, Box 7377
103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10, 611 58 20
Fax: 08-611 32 95

Ark från Tumba bruk 1866 visande prov på vattenmärken som kunde beställas. Detta ark tillsammans med andra pappersprover visades på Industriutställningen i Stockholm. Foto: Jan Eve Olsson, RAA. Starkt förminskat.

Vattenmärkesprov som utställdes 1866

Sommaren 1866 pågick Konst- och Industriutställningen i Kungsträdgården i Stockholm. Detta var den första stora utställningen i Sverige och den riktade sig till en mycket stor publik. Det fanns också ett stort internationellt intresse och utländska företag från när och fjärran deltog. Alla svenska företag av något större storlek deltog självklart. Detta gällde även Tumba bruk som tillhörde Sveriges Riksbank. I en särskild utställning visade man prov på papper till sedlar, obligations- och stämpelblanketter med vattenmärken. Bl a fanns där papper till en rad privatbanks-sedlar.

Förutom dessa pappersprov hade man även framställt ett särskilt ark med en blandning av vattenmärken.

I mitten på arket finns texten (i olika typsnitt): RIKETS BANK / PAPPERS BRUK / TUMBA / 1866 / WATTENMÄRKEN / STOCKHOLM. Där finns även det kröna lilla riksvapnet med två lejon som sköldhållare. Vid sidorna av detta vapen finns ytterligare ett par va-

pen med ett posthorn respektive en fransk lilja. Arkets fyra hörn pryds av symboler för de nordiska länderna samt texten: SVERIGE / NORRIGE / FINLAND / DANMARK.

/W

När sedlar fungerade som omslagspapper

Vid början av året 1923 hade Tyskland och Österrike drabbats av en mycket svår inflation. Detta gjorde, som alla sedelintresserade vet, att sedlarna förlorade nästan allt värde.

I Schweiz kunde man sitta på första parkett och beskåda eländet i grannländerna. En schweizisk tvålfabrikant såg emellertid något liten nytta med de annars så värdelösa sedlarna. Han använde österrikiska 10-Kronensedlar som omslagspapper för fabriken tvålar. Dessa sedlar kostade nämligen mindre än det vanliga papperet. I vissa affärer delade man ut ytterligare någon 10-Kronensedel som extra bonus.

/W

Svenska och skandinaviska mynt och sedlar.

Stor sortering av utländska jubileumsmynt, årsset samt småmynt. Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:

<http://www.nmh-mynt.a.se/index.htm>

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08-411 08 07

Polletter från Norrhälje Badrestaurant

Mathållningen på badrestauranten förestod Amalia Fries, som sedan 1889 års början använde följande polletter med instämplade värdesiffror och med Sporrongs nyare stämpel på framsidan: Valörerna var 500, 100, 25, 10 av mässing, 5 av koppar.

Amalia Fries förestod även restaurationen i societetslokalen, som var det mest besökta matstället, och där badgäster erhöi ett särdeles gott bord för 2 kr per dag, eller 1 kr för middag, bestående av smörgåsbord och tre rätters mat.

Polletterna ur Sven Svenssons samling.

Numismatiska meddelanden XII.

Levertin, A. Svenska brunnar och bad (1892).

Börje Rådström

Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

Myntklenoder i ropet

Julkalapsproblem? En svensk myntklenaod – sk portugalös – i guld från 1586 kanske kan vara den exklusiva lösningen. Att Johan III:s guldmynt tillhört kungens personliga handkassa och delats ut till tidens bemärkta personer och sändebud kommer nog att bidra till att priset kan bli åtminstone en halv miljon kronor. Tillfallet ges söndagen 31 oktober då Nordéns, i samarbete med Strandbergs mynthandel och utomstående experter, auktionerar detta och många andra vackra, historiska och sällsynta gulddukater, kronguldmynt, riksdalrar, antika och andra mynt från de flesta av Sveriges berömda regenter. Det är i högsta grad samlingsbara föremål och som representerar alla prisnivåer.

Det numismatiska auktionsmaterial Nordéns lyckats förhandla sig till härrör i sin helhet från de myntkonsortier som i slutet av 1980-talet dåvarande Hirsch AB i Stockholm medverkade till att sammansätta för enskilda spekulanters räkning. Planen var att enligt känt mönster från USA behålla mynten i 5-7 år och sedan likvidera konsortiet. Männen bakom Hirsch AB hade inga svårigheter att övertyga överlikvida banker att våga belåna dessa konsortier. Pristrenderna var ju uppåt, varje auktion uppfattades som

rekordartad och "alla" skulle bli vinnare med god avkastning. Många okunniga spekulanter sökte sig till denna "cirkus". I den tidens anda lockade den spekulativa spiralen till flagranta övervärderingar, vilka bankerna för sent insåg vidden av. Parallellt fanns i övriga konstvärlden också. Först på senare år har priserna återhämtat sig och det svenska myntintresset stegras igen, kanske inspirerat av Herman Lindqvists populärhistoria och Kungliga Myntkabinetets nya grepp i fräscha lokaler på Slottsbacken. Den nya generationen verkar också ha fattat tycke för gamla mynt som äkta och fascinerande föremål från svunna kulturer och historiska händelser.

Myntkonsortiernas högbelånade delägare drabbades hårt när det genuina samlarvärdet uppdagades och Hirsch AB konkursförklarades på hösen 1990. Sedan dess har det varit rättsligt efterspel, vilket bl. a. ledde till att Sparbanken löste konsortiedelägarna från sina åtaganden. Nu väljer FöreningsSparbanken att likvidera sitt innehav och marknaden erbjuds ett fint myntmaterial. Allt skall säljas utan reservation. Det blir således en frisk indikation på myntintresset och torde vara ett utmärkt tillfälle att göra förmånliga förvärv.

Auktionen toppas, förutom av Johan III:s pragtguldmynt, av Gustav Vasas för-

sta daler 1534 (typen med "svärdet") samt ett internationellt eftertraktat grekiskt silvermynt, en dekadrachm präglad omkr 410 fKr i Syracuse på Sicilien, slagen med stampar graverade av mästaren Kimon. Vardera kan komma att betinga betydligt över 100.000 kronor.

Över 125 daler och riksdaler bjuds ut, många med vackra regentporträtt. Kvaliteten är överlag god, vilket också gäller 50 st dukater samt flera tiotal caroliner. Oscar II:s många hundra kronguldmynt i valörerna 20, 10 och 5 kronor kommer sannolikt att säljas i en enda eller ett fåtal poster. Det kan bli en intressant mängdräbatt. En hel del svenska mynt i lägre valörer toppas av en medeltida örtug från Hans i slutet av 1400-talet. I stort sett alla intresseområden kommer att bli tillgodosedda av utbudet.

Det är med spänning man kan se fram emot detta evenemang. Kanske Nordéns också förmår attrahera nya kundgrupper, som hittills inte upptäckt alla små som stora klenoder. Tidpunkten är nog väl vald då rapporter från marknaderna på såväl kontinenten som USA tyder på ett uppsving som ännu inte fortplantat sig till Sverige. Auktionen kan alltså bli en lämplig avslutning av ett turbulent decennium men också anvisa trenden in i ett nytt milennium.

Per-Göran Carlsson

Silverpenningens berättelser (2)

År 1358

Då låg jag i en riddares skrin, och han drog på sig sin gyllene rustning och red ut till ett tornerspel. Kring banan byggdes ett skrank beklätt med scharlakän, och runt omkring var läktare byggda för åskådarna. Riddaren lät plöja banan med tolv par oxar och utsådde i fårona tretusen silverpenningar, och bland dem var jag. Därpå red många lysande riddare in genom skranket och störtade mot varandra i sporrsträck, så att deras lansar splittrades mot de blanka harneskerna och mången hurtig kämpe tumlade av hästen huvudstupa i sanden. Kungar och furstar såg därpå från läktaren, och sköna fröknar vinkade med sina fladdrande skärp, och fanorna svajade, trumpeterna ljöd, hästarna stegrade sig under ryttarnas sporrar, och de polerade hjälmarna blänkte i solen. Men allt detta var endast en lek, ty människorna är stora barn, och var tid har sina leksaker.

År 1258

Jag låg i en resande köpmans börs. Han seglade med sina varor utför den breda och sköna Rhenfloden, där vinrankan med sin ljusa grönska klär de grå bergen. Hela naturen strålade av frid, solen sken på riddarborgens tinnar, och vid dess fot sjöng en trubadur sin sång för den unga flickan som lyssnade därpå i det öppna lilla borgfönstret. På fartyget var en munk, så svart som hans namn, ty han hette Barthold Schwartz; han visade köpmannen ett litet svart pulver, som ingen kände. "Ser ni," sa han, "detta ska göra den svage och den starke lika!" – "Å," sa köpmannen, "vad kan det vara?" – "Det är krut," sa munken, och därvid log han så besynnerligt, likasom visste han redan på förhand vilket buller hans uppinning skulle göra i världen. Vid det att de ännu talade lade en båt ut från stranden, och den var uppfylld med vilda rövare, ty nästan alla borgar vid Rhen var den tiden rövarborgar. De vilda männen kastade köpmannen i fångelse och plundrade hans varor och tvang honom ännu därtill att lova dem en stor lösepenning. Ty våld gick för rätt, och emedan var och en förlitade sig på sin knytnäve, kallades denna tid nävrättens tidevarv.

År 1158

Den fromme biskop Henrik, kristendomens apostel i Finland, reste på vintern uppåt de glest bebodda trakterna i Satakunda och hade munkar och tjän-

re med sig. När de nu blev hungriga begärde de mat i den rike Lallis gård, och Lalli själv var borta. Men Kerttu, hans elaka hustru, ville ej unna dem någon mat och då tog de bröd från ugnen och hö åt hästarna och betalade allt efter dess värde. Och jag var en av de silverpenningar som de gav den elaka kvinnan. Därpå reste de åter bort, men när Lalli kom hem blev han mycket ond, för efter dem och slog ihjäl den fromme biskop Henrik uppå isen av Kjulo sjö. Någon tid därefter såg jag Lalli komma hem; han var dyster och vild i sitt sinne, och när han tog av sin mössa följde allt håret med av hans huvud. Då förstod jag att han gjort något mycket illa, och aldrig hade han sedan glädje mera. Men biskop Henrik blev mycket ärad för det han arbetat för Guds rike i Finland. Det är nu sjuhundra år sedan hans död, och den 19 januari är Sankt Henriks dag, ty då blev han slagen av Lalli.

År 1058

Vid tiden låg jag i Rom i påvens skattkammare, och jag såg en munk vid namn Hildebrand arbeta på att göra påven till världens herre. Vål hörde jag ofta samvetets röst som viskade till den store prelaten, att Kristi rike inte är av denna världen; men då svarade Hildebrand sitt samvete: "Ser du inte att världen är full av krig och synd, och kejsare och kungar förgör varandra, och rovgiriga riddare plundrar kyrkorna? Därför lät oss förklara påven för allas herre och överman, så kan de ej mera förlita sig på sköld och spjut för att kämpa som Goliat mot Israels Gud."

Och det lyckades munken Hildebrand efter mycken strid, och han själv blev den mäktigaste påve som någonsin varit. Men när sedan påvedömet tid var förbi, kallade Gud Luther att rena den kristna kyrkan, och numera är påven endast en skugga från förlutna tider.

År 958

Kejsar Otto den store hade för tre år sedan slagit de vilda ungrarna vid Augsburg och drog nu omkring i sitt tyska rike att skipa lag och rätt. Kungar och furstar böjde knä för hans tron, och hans makt sträckte sig vida över Europas hjärtländer, och jag låg gömd bland hans otaliga skatter.

En dag såg jag honom bedrövad inträda i sin sovkammare och blotta sitt huvud i sorg inför Frälsarens bild, bekännande sig för den minste och ovärdigaste bland människor. Ty han hade fått veta att hans älskade son Rudolf dött i sin ungdoms blomman, och han sade till sig själv: "Vad är min makt mot Guds makt? Jag är den mäktigaste bland de människor som nu lever, och likväl är jag ett bräckligt rö som Guds allmakt var dag och var stund kan böja i sorg till jorden."

År 858

En dag låg jag i allmosekistan i ett kloster på Frankrikes sköna kust, och munkarna läste med andakt en ny bön i litanian: "För nordmännens raseri bevare oss, milde Herre Gud!" Men Gud hade den gången intet behag till deras böner, ty dessa munkar måste ha försyndat sig med frosseri och snikenhet. Innan bönen ännu var slut, sprang de vilda nordiska vikingarna från sina drakskepp på stranden och var gruvliga att se med sina bevingade hjälmar och stora slagsvärd. Och de förhärjade hela nejden, brände klostret, bortrövade alla dess skatter och seglade så med stort bytte till Norden. Då stod den siste kvarblivne munken ensam på stranden och såg vikingarnas segel försvinna långt borta på havets blå och knäppte sina händer och sa: "Gud, vi är inte annat värda än straff, men borttag detta ditt gissel från våra efterkommande och ge att din kristne apostel Ansgarius måtte i Norden predika frid och barmhärtighet!" – Vilket också skedde.

År 758

Långt borta i ett kloster i Skottland satt två munkar i den halvmörka klostercellen med det lilla halvrunda fönstret ovanför skrivbordet. Den ene skrev sirliga bokstäver på glatta blad av skinn som kallades pergament, och den andre målade sköna bilder, inlagda med guld och silver, i en bok som han nyss förut skrivit färdig. Jag låg gömd i munkarnas skrin, ty en främmande munk hade fört mig dit jämte en hög av silverpenningar som utgjorde priset för en av de skrivna böckerna. "Nu har jag min Cicero färdig," sa den ene munken. "Ganska skönt är det att läsa vad de gamla hedningar skrivit, änskönt de ännu var i

Angående en ordensfråga

Svar på frågan angående den avbildade orden i SNT 1999:5.

Det visar sig att ordenstecknet är den s.k. Järnbärarorden (JBO). Järnbärarlagets reglemente upprättades 13 april 1853 och fastställdes den 18 maj samma år. Sällskapet skulle fungera som sjuk- och begravningskassa. Vid den tiden fanns det många liknande hjälpsällskap i Sverige.

Själva orden instiftades 1898 i Stockholm och hade i sina stadgar tre viktiga punkter: 1) en medborgerlig bildning, 2) underhåll vid dödsfall och sjukdom, 3) bereda ledamöterna och deras familjer nöjsamma förströelser.

År 1945 lät styrelsen betona att Järnbärarorden var ett ordenssamfund vilket som sin främsta uppgift hade sjukkaserverksamheten. Ledamöterna skulle framförallt ägna sig åt ordens sociala och filantropiska verksamhet.

Undertecknad tackar Hans-Erik Hansson i Falkenberg för frågans uppskattande.

Litteratur

Berg, P.G.: *Svenska ordnar, sällskaper och föreningar*. Stockholm 1873.

Svenskt Föreningslexikon. Red B. Åhlén, Uppsala 1951.

Eva Wiséhn

mycket mörker och inte kände Kristus, världens ljus." – "Ja," sa den andre munken; "men Guds ord övergår allt annat i kraft och härlighet. Se, nu målar jag sköna bilder i min bok där jag avskrivit de fyra evangelierna. Det är visst mycket besvärligt att skriva av böcker, och denna bok kostar tvåhundra silverpenningar. Men så har människorna därav en evig glädje. Ack, när ska den tiden komma då man inte behöver vara en rik man för att köpa Guds ord?" – "Talamod!" sa åter den förste munken. "Gud låter ännu den tiden komma, fast inte vi lever då mera. Ty skriften säger oss: 'För de fattiga varder predikat evangelium'."

Silverpenningens berättelser. Av Zacharias Topelius. *Ur Läsning för barn*. Urval för skolan. S. 253-267. Stockholm 1903. Redigerad av MGL. Forts. nästa nr.

Myntklubben Skilling Banco

3/10 Kl. 10-15.30. Antik- och Samlarmässa i Cupolen, Linköping. Entré 20 kr. Samlarklubben Hans Brask arrangerar.

Myntauktion. Om du vill lämna in mynt till auktionen kontakta Mikael Persson, tel. 013-31 20 82.

14/10 Myntauktion. Tag med mynt som du vill sälja så ordnar vi en liten auktion.

11/11 Per-Göran Carlsson: *Från ungersk gyllen till dukat*.

9/12 Diskussionsafton. Tag med något numismatiskt objekt som du vill diskutera eller har något att berätta om. Efter mötet julbord.

Möteslokal: ABF (Sparbankshuset), Snickaregatan 20, Linköping, konferensrum Tallen plan 3. kl. 18.30-22.00.

Pressklipp

Dyr amerikansk silverdollar såld

En mycket ovanlig amerikansk silverdollar har nyligen sålts vid en auktion i New York till en anonym köpare för rekordpriset 4.14 miljoner dollar.

Myntet är präglat 1834 och det var en gåva från USA:s president Andrew Jackson till sultanen av det som nu är Oman. Myntet skänktes till honom sedan de båda slutit ett handelsavtal.

Det lär bara finnas åtta mynt i världen av de aktuella slaget.

Ian Wiséhn

har av regeringen utnämnts till chef för Kungl. Myntkabinetet fr.o.m. 26 augusti 1999. Han har varit museets tillförordnade chef sedan en längre tid.

Svenska Numismatiska Föreningen framför sina hjärtliga gratulationer till museets nye chef.

Utställning

Den 10 september invigde Historiska Museet i Lund utställningen *Pengar*; som pågår en månad. Utställningens mål är att ge besökarna svar på frågor kring vårt förhållande till pengar, såväl historiskt som i ett framtidsperspektiv. Här visas också mynt från staden Lunds tid som myntort.

För vidare upplysningar kontakta Ulla W Silvegren, tel. 046-37 18 00, e-post ulla.silvegren@luhm.lu.se.

Lösning på Numismatiskt korsord 3 som presenterades i förra numret.

G	R	A	V	E	R	A	N	D	E	R	O	D	D
A	A	A	Z	N	P	A	R	E	R	A			
E	N	P	L	A	N	S	A	F	M	M	Ö	L	
		D	I	S	A	G	I	O	B	A		Ö	G
		S	E	V	R	E	S	A	L	L	T	D	
E	K	E	R	E	L	I	Z	A	B	E	T	H	
		R	O	R	S	Ö	K	E	N	R	A	R	O
F	I	N	K	A	M	O	X	I	D		G	R	Ä
E	F			M	Y	N	T	A	O		G	Ö	D
		T	D	I		T	A	N	U	B	I	E	R
			E	O		O	T	Y	D	L	I	G	L
B	A	N	K	O	M	A	T	E	R		H	I	F
I	B	I		K	A	N	A	R	I	E	F	Å	G
L	U	M	P		N		N		K		P	L	A

KÖPER SÄLJER VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner
två gånger per år

**B. AHLSTRÖM
MYNTHANDEL AB**

Normalmstorg 1, Itr.
Box 7662 103 94 STOCKHOLM
TEL: 08-10 10 10 FAX: 08-678 77 77

INTERNATIONELLA AUKTIONER

FORTLÖPANDE INLÄMNING
TILL VÅRA 3 ÅRLIGA AUKTIONER

*Du som förut lämnat objekt till oss:
Kom gärna med mer!*

*Du som hittills inte lämnat något:
pröva oss!*

Dina objekt bjuds ut till vår **världsomspännande kundkrets**, som är intresserad av såväl **MYNT** som frimärken, brev, häften, vykort, handskrifter och aktiebrev m.m.

Du kan alltid vara säker på att få **högsta möjliga priser** för Ditt material. Din **trygghet** är att vi har **80-årig erfarenhet** och finner glädje i att hjälpa våra kunder till maximalt resultat.

Dödsbon och advokater anlitar ofta oss.

GRATIS RÅDGIVNING!

Ring gärna!

08-678 32 17
FAX 08-678 19 39

MYNTKOMPANIET

Birger Jarlgatan 8, 3 tr
114 34 STOCKHOLM

Auktioner

Oktober:

- 1 Osnabrück, Künker
- 11-12 London, Baldwin
- 21-22 Stuttgart, Münzen und Medaillen Deutschland
- 25-26 Zürich, Leu
- 27-28 Zürich, Hess-Divo
- 28-29 Zürich, Sternberg

November:

- 3-6 Frankfurt am Main, Dr. Busso Peus
- 13 Stockholm, B. Ahlström Mynthandel AB
- 15-16 Bussum, L. Schulman
- 17-18 Sydney, Noble
- 24-26 München, Hirsch

December:

- 2 New York, Vecchi
- 9-11 Mannheim, KPM
- 11 Bruxelles, Jean Elsen SA, 60th Public Auction

Mässor

Oktober:

- 22-24 Köln, Köln Messe

Utländska mynt säljes

Austria: Florin 1880, Km. 2222	unc	250:-
Azores: 5 reis 1797, Km. 9	F	175:-
Bolivia: 50 cent. 1895, Km. 161.5	EF	125:-
Bulgaria: 5 leva 1892, Km. 15	VF	175:-
Comoros: 10 cent. Ah. 1308, Km. 2.2	VF	180:-
France: 5 Fr. 1812Q, Km. 694.12	VF	650:-
French Indochina: 1 piastre 1931, Km. 19	EF	225:-
Great Britain: 1 shill. 1711, Km. 533.2	F	150:-
Haiti: 12 centimes (1817), Km. 13	VF	265:-
Portuguese India: 1/2 tanga 1871, Km. 5	(VF)	325:-
Italy/Mantova: 1 soldo di Milan (1799) Km.131	VF	450:-
Naples: Piastra 1748, C. 23a	AVF	750:-
Japan: 1 shu (1853-1868) C. 12	VF	225:-
Luxembourg: 1/2 liard 1783, Km. 10	VF	150:-
Netherlands/Gelderland: 1 G. 1762, Km. 100.1	VF	450:-
Portugal: 120 reis (1700-1750) Km. 178	F/VF	300:-
Russia: Anniversary Rouble 1913, Y. 70	EF	225:-
Ceylon: 10 cent. 1893, Km. 94	unc	150:-
German East Africa: Rupee 1890, Km. 2	EF	425:-
Thailand: 4 att CS 1238, Y. 20, pecks	VF	495:-
USA: Cent 1803	F	750:-
USA/Hawaii: 10 cents 1883, Km. 3	F/VF	395:-
Montenegro: 1 perper 1912, Km. 14	VF	175:-

Vi utger lagerlistor

HB MYNTINVEST CORONA

O. STORGATAN 20
611 34 NYKÖPING
TEL. 0155-28 63 25 FAX. 0155-28 63 25

SVENSK

NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.

Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser

– Norden, Europa, USA.

Tidningen kommer ut med 8 nr per år:

första veckan i

februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Frédéric Elfver,
tel 08-660 25 46 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:-
2:a omslagssidan	2.200:-
4:e omslagssidan	2.500:-
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:-
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:-
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:-
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:-

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.

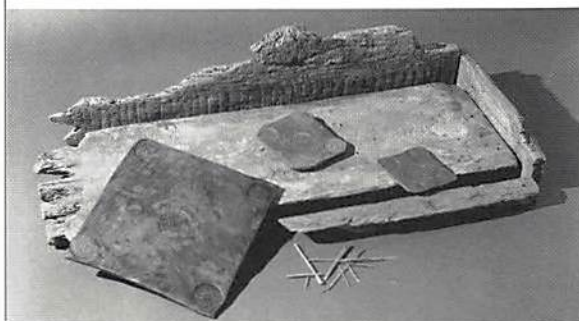
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Frédéric Elfver efter överenskommelse.

Annonsor som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.

THE PLATE MONEY TREASURE OF NICOBAR

PLÅTMYNTSKATTEN FRÅN NICOBAR

Världens största fynd av plåtmynt
Av Jimmy Herbert & Bertel Tingström

Pris 150 kr
Kungl. Myntkabinettets butik
08-5195 5304

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB
Norrmalmstorg 1, 1 tr.,
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynt- och frimärkshandel
Box 307, 791 27 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt
Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel
Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

Malmö Mynthandel
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona
Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer
Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder
Prästkrågevägen 4 B, 245 63 HJÄRUP
Tel. 040-46 11 40

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrtälje Mynt AB
Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB
Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel
Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

Selins Mynthandel
Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel
Arsenalsgatan 8 C
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel
Wasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

150
RDF RGD

No 82927

Sveriges Riksbank

inloöst vid anfordran genom SKEDER A

Ståmberg Bank

Via D

Riksdotter

STÅMBERG

Banco

med 37 1/2 Riksdaler silvert specie, uti guld
1830 års Almon-förel.

Stockholms Bank i Sveriges Riksbank 1857.

M. W. A. N.
RDF 100 RGD
M. W. A. N.

Swedish Riksdaler silvert specie, uti guld
1830 års Almon-förel.

150
RDF RGD